

Història de la Societat Catalana de Cirurgia Plàstica, Reparadora i Estètica

Manel Romaní Olivé

Expresident de la Societat Catalana de Cirurgia Plàstica, Reparadora i Estètica. Acadèmia de Ciències Mèdiques i de la Salut de Catalunya i de Balears. Barcelona.

Els orígens de la cirurgia plàstica

La denominació d'aquesta branca de la cirurgia deriva del mot grec "plastiki", que significa modelar, per la qual cosa podem referir-nos a la cirurgia plàstica com la cirurgia de la forma. Podem trobar descripcions d'intervencions atribuïbles a aquesta especialitat en papirs egipcis dels anys 3000 aC, en què es detalla el tractament de fractures nasals i de malformacions congènites de llavi.

Al voltant de 1500 aC també trobem descripcions de reconstruccions nasals a l'Índia, probablement perquè l'amputació nasal era un càstig per a determinat tipus de delictes. Hipòcrates, el metge grec nascut a l'illa de Kos l'any 460 aC, descriu en el seu "Corpus hippocraticum" el tractament de les cremades; també deia respecte a les malalties: "els que no es curen amb medicaments es curen amb ferro (cirurgia), els que no es curen amb ferro es curen amb foc (cauterització) i els que no es curen ni amb medicines ni amb ferro ni amb foc, són incurables".

A Roma, en els anys 30 de la nostra era, Celsus va escriure el tractat "Chirurgia curtorum", on descriu tècniques de cirurgia reparadora de llavis, nas i orelles.

En el segle XV, a Sicília, la família Branca (pare i fill) descriuen la tècnica de reconstrucció del nas amb un penjall del braç, que també descriu Tagliacozzi en el seu llibre "De curtorum chirurgia per insitionem".

A l'Estat espanyol es comença a parlar de cirurgia plàstica al voltant dels anys trenta del segle passat, amb l'empenta del Dr. Soraluze a Madrid i del Dr. Gabarró a Barcelona, tot i que als caps dels serveis de cirurgia dels hospitals no els interessés massa el tema, ja que els empelts no prenién, els penjalls eren molt laboriosos i l'estètica era considerada una cirurgia poc seriosa.

La tardor del 1937 es va organitzar a Sant Sebastià un curs de cirurgia plàstica dirigit pel Dr. Sheehan de Nova York, que era conegut del Dr. Gómez-Ulla; hi van assistir una trentena d'interessats, que van poder presenciar intervencions de l'òrbita, rinoplàsties, fractures de maxil·lars i aplicacions d'empelts sobre superfícies cruentes.

Posteriorment, i sobretot degut a la necessitat de tractament de les greus mutilacions causades per les ferides de guerra, la cirurgia plàstica va anar evolucionant amb el pas dels anys i es van anar creant serveis de cirurgia plàstica arreu de la geografia de l'Estat: primer com a dependents dels serveis de cirurgia general o de càtedres de patologia quirúrgica i, més endavant, com a serveis independents, fins arribar a l'excel·lència dels nostres dies, en què és una de les especialitats més cobejades en els exàmens MIR.

Els orígens de la Societat Catalana de Cirurgia Plàstica

La Societat Catalana de Cirurgia Plàstica va ser fundada l'any 1961 a l'empenta de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques, com una escissió (i no com una societat regional) de la Sociedad Española de Cirugía Plástica i per diferències de criteri amb els companys de la resta de l'Estat espanyol que, segons els nostres fundadors, eren massa centralistes. Els membres fundacionals van ser els doctors Gabarró, Abades, Dargallo, Gras, Lafuente, Mir, Muntaner i Planas, entre altres, amb la idea inicial de fer trobades per compartir les seves experiències i dubtes, idea fundacional que s'ha mantingut fins a l'actualitat en què el fet de ser membre de la Societat és sinònim d'una reconeguda qualitat científica i professional.

El primer president del que en aquell moment s'anomenà "Asociación de Cirugía Plástica de la Academia de Ciencias Médicas de Barcelona" va ser el Dr. Pere Gabarró, amb el Dr. Miquel Gras com a vicepresident i els doctors Lorenzo Mir i Mir, Mercè Vila, Jaume Planas i Joan Abades completant la Junta Directiva. Sota la direcció del Dr. Gabarró, i a iniciativa del Dr. Mir i Mir, es va organitzar el febrer de 1963 el "I Ciclo de conferencias para post-graduados" (evidentment, en castellà),

Correspondència: Dr. Manel Romaní Olivé
Gran Via de les Corts Catalanes, 531
08011 Barcelona
Tel. 934 544 019
Fax 933 237 080
Adreça electrònica: 12011mro@comb.cat

amb una durada de 15 dies, la primera setmana dedicada a cremats i la segona a càncer cutani. Atès l'èxit de la convocatòria, l'any següent es va repetir l'experiència i, posteriorment, el Dr. Mir i Mir ho va seguir organitzant a la Clínica Plató.

Per la seva banda, el Dr. Planas, que va inaugurar la seva clínica el 1971, hi va començar a organitzar cursos un any després; en el fulletó informatiu de la primera edició s'esperonava els assistents a aportar-hi casos problemàtics o que poguessin ser d'interès general; la matrícula era gratuïta i els àpats de treball estaven inclosos.

L'any 1985 es va afegir la paraula "Estètica" a la denominació de la societat i un any després, el 1986, sota la presidència del Dr. Ramon Vila Rovira, es va celebrar el 25è aniversari de la fundació; l'any 2011, sota la presidència del Dr. Carlos Liébana Pérez, es van celebrar les noces d'or al Mont Sant Benet.

Els pioners

Els pioners de la cirurgia plàstica es van haver d'anar a formar a l'estranger, a Anglaterra, a França i als Estats Units, mitjançant beques d'estudi, intercanvis professionals, estalvis, cursos, congressos, conferències... qualsevol sistema era vàlid per poder assolir els coneixements necessaris de la nova especialitat.

Pere Gabarró i Garcia

FIGURA 1. El Dr. Pere Gabarró i Garcia a Oxford el 1962

El pioner de la cirurgia plàstica en el nostre país va ser el Dr. Pere Gabarró i Garcia (Figura 1), que l'any 1933, essent secretari de la Societat Catalana de Cirurgia de Catalunya, va presentar la primera publicació que podríem atribuir a aquesta especialitat, en què explicava la seva experiència en la reconstrucció facial basant-se en les publicacions i llibres que li arribaven dels capdavanters de l'especialitat, els Drs. Marion, Joseph i Gillies.

En el decurs de la guerra civil, va estar en el bàndol republicà, on va poder treballar en cirurgia reconstructiva

dels desastres de les ferides de guerra. Degut al seu tarannà catalanista es va haver d'exiliar el 1939, anant a parar al Servei del Dr. Harold Gillies, a Anglaterra, on s'hi va estar fins el 1942, en què va obtenir el grau de Senior Surgeon i va obrir el seu servei al Baguley Emergency Hospital de Manchester, amb 40 llits, com a cap de Secció de Cirurgia Plàstica. Compaginà aquest càrrec amb la plaça de cap de Servei de Cirurgia Plàstica del Cancer Christie Hospital, on va poder tractar ferits i mutilats de guerra i va poder fer tot tipus de reparacions de cara i mans afectades per lesions tumorals. És en aquesta època que publicà la seva tècnica d'empelts en tauler d'escacs.

Tornà a Barcelona el 1947 i, tot i trobar moltes portes tancades, l'acolli l'Hospital de Sant Pau, on va poder organitzar el primer Servei de Cirurgia Plàstica, on van formar-se els doctors Burdeus, Hugué, Riu Labrador i Castells.

El Dr. Gabarró va deixar com a llegat la placa de Gabarró, que serveix per facilitar l'extracció d'empelts de diferents amplades amb la ganiveta manual i la tècnica dels empelts en tauler d'escacs.

El Col·legi Oficial de Metges de Barcelona dedicà l'any 2009 a la figura del Dr. Pere Gabarró, anomenant-lo "Any Dr. Pere Gabarró".

Miguel Gras i Artero

FIGURA 2. Dr. Miquel Gras i Artero

El Dr. Gras (Figura 2) va conèixer la cirurgia plàstica de la mà del Dr. Gabarró a principis dels anys 30, amb qui no només compartien inquietuds mèdiques sinó també esportives (muntanyisme i esquí). Durant la guerra també va servir en el bàndol republicà i, en acabar el conflicte, va marxar a Anglaterra, on va estar amb Harold Gillies i amb el seu compatriota Gabarró.

De retorn a Barcelona fundà el Servei de Cirurgia Plàstica de la Creu Roja, compaginant els tractaments de Cirurgia Plàstica i de Cirurgia Estètica.

Lorenzo Mir i Mir

FIGURA 3. Dr. Lorenzo Mir i Mir

El Dr. Mir (Figura 3) acabà la carrera el 1942 i el 1946 marxà als Estats Units per motius familiars (la seva promesa era americana) i perquè desitjava aprendre les tècniques de cirurgia plàstica de la mà dels seus promotors. Entrà en contacte amb els doctors Blair, Brown, Converse, Aufricht, Saphian... Quan va tornar al país, l'any 1947, els companys li deien que només amb la cirurgia plàstica no es podria guanyar la vida, que seria millor que també fes cirurgia general. No en va fer cas i muntà el Servei de Cirurgia Plàstica de l'Hospital Clínic, donant impuls al tractament dels cremats, tema sobre el qual publicà un llibre el 1969.

Jaume Planas i Guasch

FIGURA 4. Dr. Jaume Planas i Guasch

El Dr. Planas (Figura 4) es va començar a interessar per la cirurgia plàstica com a pacient, ja que treballava com a cirurgià general i feia la reducció de les fractures a urgències sota escòpia, cosa que el va portar a l'aparició de lesions radiodermítiques en les mans. Es va assabentar que a Saint Louis hi havia un cirurgià (Brown) que feia empelts i curava

aquestes lesions i així va ser que va conèixer de primera mà (mai millor dit) aquest tipus de cirurgia; es va quedar durant un any i mig als Estats Units i va poder assistir a cirurgies de diversos pioners de l'especialitat a Chicago, San Francisco i Saint Louis. Va ser el primer que va tenir clínica pròpia, que en l'actualitat porten els seus fills, alumnes i col·laboradors.

Vaig conèixer personalment els doctors Mir i Mir i Planas, que em van obrir gentilment les portes dels seus quiròfans, on vaig aprendre una part molt important del meu bagatge quirúrgic plàstic-estètic. Recordo com em va impressionar la primera vegada que vaig assistir a l'extirpació àmplia d'un carcinoma cutani en el cuir cabellut d'un pacient per part del Dr. Mir i Mir i que, un cop extirpada la peça, vaig pensar que aquella ferida no es podria tancar mai més, veient embadalit com aquell home, que semblava no haver patit mai de la vida i que operava cantant sarsueles, va fer un parell de tallets suplementaris i, en un tres i no res, va resoldre el problema sense massa tensió de sutura. L'ambient en el quiròfan del Dr. Planas era diferent, hi havia com un silenci religiós on els que fèiem de públic del mestre assistíem a una litúrgia d'elegància que el mestre desprenia en la seva actitud i els seus gestos. Ambdós, però, tenien en comú una autèntica devoció per l'especialitat que no va minvar malgrat el pas dels anys; recordo haver-me trobat una vegada el Dr. Planas (que ja devia tenir uns 80 anys) en un aeroport per anar a un congrés i, mentre esperàvem l'embarcament, ell estava concentrat llegint el darrer número de la revista *Plàstic and Reconstructive Surgery*, ben bé com si es tractés d'un resident.

Fundació dels serveis de Cirurgia Plàstica en el nostre país

El primer servei de Cirurgia Plàstica que es va obrir en el nostre país va ser el de l'Hospital Clínic i Provincial de Barcelona, l'any 1947, sota la direcció del Dr. Mir i Mir, dins de la càtedra de Cirurgia General del professor Piu-lachs; després s'hi va incorporar el Dr. Planas; poc després s'obria el servei de l'Hospital de la Creu Roja amb el Dr. Gras i el de l'Hospital de Sant Pau amb el Dr. Gabarró. El 1964, el Dr. Mir i Mir se'n va anar a la Clínica Plató on organitzà un servei amb especial atenció als cremats.

El 1966 s'inaugurà la Residència Sanitària Francisco Franco (l'actual Vall d'Hebron) i el Servei de Cirurgia Plàstica del centre l'organitzà el Dr. Planas, que marxà a la seva clínica el 1971 i deixà el servei en mans del Dr. Bañuelos.

El 1974, el Dr. Riu Labrador es va fer càrrec del Servei de Cirurgia Plàstica de la nova Residència Sanitària "Príncipes de España" (ara Hospital de Bellvitge) i el 1976 el Dr. Benedito s'encarregà de posar en marxa el Servei de Cirurgia Plàstica de l'Hospital Sagrat Cor. Per les mateixes dates, a la Quinta de Salut l'Aliança va organitzar

el servei el Dr. Dargallo. El 1984, el Dr. González Mestre organitzà el servei de l'Hospital Germans Trias i Pujol de Badalona.

Posteriorment s'han anat obrint serveis en les altres capitals de província així com en hospitals comarcals, on poden desenvolupar la seva activitat el centenar llarg de membres de la nostra societat.

Objectius de la Societat Catalana de Cirurgia Plàstica, Reparadora i Estètica (SCCPRE)

Tal i com defineixen els seus estatuts, els objectius de la SCCPRE consisteixen en:

- Agrupar tots els especialistes en cirurgia plàstica, reparadora i estètica i els MIR de l'especialitat que ho sol·licitin i siguin admesos.
- Contribuir al millorament científic dels seus associats.
- Promoure el desenvolupament de la seva especialitat.
- Assessorar els organismes públics i societats privades en matèria de la seva especialitat.
- Establir els mitjans per a l'ampliació d'estudis de l'especialitat.
- Col·laborar amb les universitats en un desenvolupament científic i tècnic.
- Fomentar la col·laboració amb altres societats estatals i internacionals.

Organització i activitats de la SCCPRE

La representació de la Societat l'ostenta l'assemblea ordinària dels seus membres en la seva reunió que se celebra cada any i una junta directiva que es renova en l'esmentada assemblea, de manera parcial. En cas de necessitat, la Junta Directiva pot convocar assemblees extraordinàries. En l'actualitat la Societat està formada per un centenar llarg de membres, que treballen en els hospitals i clíniques del país, on es formen via MIR els futurs especialistes.

Pel que fa al vessant científic, es fa una reunió mensual, a l'Acadèmia, per tractar temes d'interès on es conviden ponents del país o de l'estranger que finalitzen amb un torn de paraula. Un cop l'any es fa una sessió de metges residents, en la qual aquests presenten treballs de recerca

o bé casos clínics, promoguts pels seus centres de formació i també, un cop l'any, es fa una trobada d'hospitals catalans que es va organitzant, de forma itinerant, pels diferents serveis de cirurgia plàstica de la geografia catalana.

També s'ha de destacar el fet que cada any es convoca una beca de formació anomenada Beca Gabarró, en honor del nostre fundador, amb l'objectiu d'ajudar econòmicament el millor pla de treball per a una estada en un centre hospitalari a l'estranger, amb el propòsit de desenvolupar una ampliació de coneixements en qualsevol àrea de la cirurgia plàstica, reparadora i estètica.

Visualització de la SCCPRE

La SCCPRE disposa d'una pàgina web (www.sccpre.cat) on s'explica la seva història, les seves activitats, els seus membres i els components de la seva Junta de Govern actual i les anteriors; també hi consten les activitats que es duen a terme i hi ha una borsa de treball.

A nivell de Catalunya hi ha serveis de cirurgia plàstica en els principals hospitals del país i també en comarques importants, atenent al que dicta l'Organització Mundial de la Salut (OMS), que recomana un cirurgià plàstic per a cada 50.000 habitants

Com a fites importants de l'especialitat podem destacar els primers trasplantaments de cara realitzats a l'Hospital Universitari Vall d'Hebron, sota la direcció del Dr. Barret.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

1. Pérez-Quintanilla M. Historia de la Cirugía Plástica y Estética en Cataluña ((25 Aniversario de la Fundación de la Sociedad Catalana de Cirugía Plástica). Barcelona: Societat Catalana de Cirurgia Plàstica i Estètica; 1986.
2. Quetglas Moll J. Cirugía Plástica. Tres etapas de su evolución. Madrid; 1999.
3. Mc Dowell F. Plastic Surgery. Austin: Silvergirl's Surgery; 1987.
4. Zarzoso A, Masià J. El doctor Pere Gabarró i els temps difícils del segle XX. Barcelona: Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, Fundació Privada D. L.; 2009.
5. Guardiola E, Baños JE. Eponímia mèdica catalana. Els epònims de Gabarró. *Annals de Medicina*. 2010;93(3): 126-132. Consultable a: <http://www.raco.cat/index.php/AnnalsMedicina/article/view/241127/323654>. Accés el 24 de juliol de 2017.